

תוכן הענינים

א. מהו שבחו של ממרא שנתן לו עצה על המילה.....

ממרא הבין שכשימול אברהם יתרחק הוא והסכים לזה, וע"ז זכה להתקרב \ רק ע"י שמבטל עצמו וכל אשר לו לכלל ישראל, יש חשיבות למעשיו

ב. גם כשזוכה לדרגות גבוהות, ירגיש שעדיין יושב בפתח.....

ג. אברהם אבינו נמנע מגודל ענותנותו להתפלל ולבקש דבר מאת ה'.....

ג. שמחת הצדיק להקריב עצמו לה', הוא יותר משמחת הרשע בהבלי העולם.....

כל תחבולות היצר הם כשחוק בעיני הצדיק \ אין מי שישמה בעולם רק הירא ה' לאמיתו

ה. עובד ה' הנקרא מהלך, ממשיך כל יום לעלות מהמקום שעמד בו אתמול.....

ו. מומדת טובו של הקב"ה, שע"י שהאדם מקבל טובתו יתברך באהבה, מתקרב להקב"ה.....

ו

הצדיק מעלה הנדבקים אליו, והחסיד מעלה ומקרב את המקבלים ממנו

ז. נסיון העקידה היה שלא ציווהו הקב"ה רק גילה רצונו, ואברהם אבינו קיבל עליו בשמחה.....

ח. לוותר על כל זרע ישראל.....

ט. עיקר הנסיון לאדם הוא במדה שאינו שלם בה.....

י. עיקר הנסיון בעקידה היה, שנתן אברהם אבינו כל זכויות ועבודת בני ישראל בכל הדורות, לקיים מצוה אחת בשעתה.....

ט

סימן גדול אם נאמן האדם ליוצרו, זהירותו במצוה קלה מפני שזהו רצונו יתברך \ אברהם אבינו התכוון לתקן במעשה העקידה, כל מה שעתידין בניו לתקן בכל הדורות

יא. נסיון העקידה היה, שלא הרגיש דביקות ואהבה במעשה זה.....

יב. מה שמגיע לאדם בזכות מעשיו קיים לעד, וזו היתה בקשתו של אברהם אבינו.....

יב

פִּרְשֵׁת זִירָא

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא וְגו' (יה, א).

בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא, שָׁנְתָן לֹא עֲצָה עַל הַמִּילָה כו"א. וְלָמָּה נִכְתַּב זֶה, וּמָה שָׁבַח לְמִמְרָא שֶׁהָשִׂיאוֹ לְמוֹל, כִּי מָה אֵיכַפֶּת לִיה.

אִךְ וַיֵּרָא הַבִּינּוּ, כִּי עַל יְדֵי הַמִּילָה שֶׁנִּכְרַת בְּרִית לְהִיּוֹת מִיּוֹחַד הוּא וְזָרְעוֹ לְהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ, לְהִיּוֹת נִבְדָּל מִכָּל הָאוֹמוֹת, וְלִזְאֵת לֹא הִסְפִּימוּ עֲנַר אֶשְׁכּוּלֵי.

אֲבָל מִמְרָא הָאֵמִין כִּי כֶּךָ צָרִיךְ לְהִיּוֹת, וְשָׂאִינוּ כְּדָאֵי לְהַתְדַמּוֹת אֵלָיו, וְהַסְפִּים עֲמוֹ, אִךְ שִׁיֵּדַע שֶׁיִּתְרַחֵק עַל יְדֵי זֶה, וְעַל יְדֵי זֶה יִדְוָקָא זְכָה לְהַתְקַרֵּב וּנְגִלָּה בְּחֶלְקוֹ, וְהִיתָה לוֹ שְׂיִיכוֹת עַל יְדֵי זֶה הִרְיָחוּק עֲצָמוֹ.

כו' כך היו אברהם ושם מסוימים כו'. וראה חידושי ר"ח על מדרש רבה: ומסיים עצמך, ונראה שפירושו מלשון אות וסימן, שעל ידי המילה תהיה ניכר בגופך מסוים ומסומן שאינך כמותם, וישנאו אותך ביותר. וראה וישב תרס"ב ב: וכמו שאיתא בזוה"ק (וישב קפב, ב) בפסוק (לו, ד) ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם, שרומז לאומות העולם וסטרא אחרא שרואין שהקב"ה בחר בבני ישראל. ועשה לו כתונת פסים (שם א), הוא רשימת המילה במלבוש הגוף של איש ישראל, להיות ניכר ונבדל מגופות אומות העולם... לכן וישנאו אותו (שם ד). ד. ראה עוד תרל"ו א: ואיתא במדרש (ב"ד מז, י) כי ירא אברהם אבינו ע"ה שעל ידי המילה יתרחקו ממנו הבריות [ז"ל המדרש: אמר אברהם, עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי, תאמר משמלתי אינן באים אצלי], ועתה אמר [אחר שמלתי עצמי] הרבה גרים באו [להדבק בזאת הברית] (שם מח, ב), שבאמת מאחר שראינו שהקב"ה בחר בנו והבדילנו מן העמים, אף כי המכוון שבני ישראל ימשיכו כל הברואים אליו יתברך, מוכח כי זה לטובה יחשב להם, שעל ידי שבני ישראל יכולין להתקדש כראוי, ואין מעשיהם הרעים מעכבים לבני ישראל, על ידי שהם נבדלין מהם, ועל ידי זה יכולין בני ישראל לתקן עצמם כראוי, וממילא

א. ראה רש"י: הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו. וראה ב"ד מב, ח: בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לימול, הלך ונמלך בשלשת אוהביו, אמר לו ענר כבר בן מאה שנה אתה והולך ומצער את עצמך, אמר לו אשכול מה אתה הולך ומסיים את עצמך בין שונאין, אמר לו ממרא אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו, אמר לו הקב"ה אתה נתתה לו עצה למול, חייך שאיני נגלה עליו לא בפלטין של ענר ולא בפלטין של אשכול אלא בפלטין שלך, הדא הוא דכתיב (יה, א) וירא אליו ה' באלוני ממרא. וראה עוד תנחומא וירא ג.

ב. ראה ספר החינוך מצוה ב: לפי שרצה השי"ת לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם, כמו שהם נבדלים בנפשותם, אשר מוצאם ומובאם איננו שוה. וראה מורה נבוכים חלק ג פרק מט. וראה זוה"ק הקדמה י, א.

ג. ראה מדרש הנ"ל: מה אתה הולך ומסיים את עצמך בין שונאין. וראה רש"י: מה את הולך ומסיים את עצמך, עיין תמנות כהונה, ולי נראה שהוא לשון סימן, כמו לקמן פרשה מ"ד (סימן ז) מה איים הללו מסוימין

וְהוּא לְלַמֵּד לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, שְׂאִין אָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת דְּבָר רַק עַל יְדֵי שְׂמִתְבַּטֵּל לְכָלל יִשְׂרָאֵל, וְצָרִיךְ לְגַמּוֹר בְּדַעְתּוֹ, שְׂאֵם יִהְיֶה כְּבוֹד שְׂמִים יוֹתֵר בְּחִבְיָרֵינוּ, הוּא מְבַטֵּל עֲצָמוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לְמַצּוֹא מְקוֹם תְּמִידִי.

וְזֶה שְׂאִיתָא (במ"ד ד, כ) מִי שְׂמִמְעֵט כְּבוֹד עֲצָמוֹ וּמְרַבֵּה כְּבוֹד שְׂמִים, כְּבוֹד שְׂמִים מִתְרַבֵּה וְכַבּוּדוֹ מִתְרַבֵּה, וְהוּא כְּנ"ל:
(תרל"ד ב)

וַיְרֵא אֱלֹהֵי ה' וְגו' וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם (יה, א).

וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח כּו'. כְּבָר דְּבַרְנֵנוּ בְּזֶה הַשִּׁבְחָ שְׂנֵאָמַר לְאַכְרֵהֶם אָכִינוּ ע"ה אַחַר שְׂזָכָה לְכָל הַמְדְרִיגָה הַגְּדוּלָה, הוּא יוֹשֵׁב בְּפֶתַח.

וְעַל זֶה נֵאָמַר (משלי ה, לד) אֲשֶׁרֵי שׁוֹמֵעַ לִי לְשִׁקּוֹד עַל דְּלִתוֹתַי יוֹם יוֹם כּו', בְּלִי סִפְק מִי שְׂשׁוֹמֵעַ אֱלֹהֵי יִתְבָּרַךְ בְּכָל יוֹם, הוּא זֹכָה לְמְדְרִיגוֹת רַבּוֹת וְנִפְלְאוֹת, כְּמוֹ שְׂכְּתוּב אֲשֶׁרֵי, אַף עַל פִּי כֵן יִהְיֶה שׁוֹקֵד עַל דְּלִתוֹתַי.

זֶה שְׂנֵאָמַר וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל 'בְּחַם הַיּוֹם', פִּירוּשׁ, אַחַר כָּל 'הַתְּלַבּוֹת' הַגְּדוּל שְׂהִיָּה לוֹ בְּמִרְאֵה הַזֹּאת, אַף עַל פִּי כֵן יוֹשֵׁב בְּפֶתַח: (תרל"ח ב)

ז. ראה הערה ט.
ח. ראה כי תבא תרל"ח ב: במדרש (דב"ד ז, ב) שמוע תשמע (דברים כה, א), [אשרי אדם שומע לי] לשקוד על דלתותי [יום יום לשמור מזוזות פתחי] [משלי ה, לד] כו', [דלת לפנים מדלת, לשקוד על דלתי אין כתיב, אלא על דלתותי, ב' דלתות... ומהו לשמור מזוזות פתחי... מה המזוזה הזו אינה זזה מהפתח, כך לא תהא זו כו']. כבר כתבנו במקום אחר, והעיקר לשמור הפתח בכל זמן, אף כי יעלה אדם לכמה מדרגות, צריך לזכור שהוא עני עומד בפתח. כי כל עבודת האדם בעולם הזה הדומה לפרוודור רק הכנה לכנוס לטרקלין (ראה אבות פ"ד מט"ז), ויש דלת לפנים מדלת. וזה שכתב 'אשרי כו' לשקוד על דלתותי, אף שמאשרין אותו, אם כן הוא איש צדיק, אף על פי כן לשקוד על דלתותי... לכן אם שמוע תשמע, תמיד, כנ"ל, שלא תהיה זו מהפתח, כנ"ל.
ט. וראה ליקוטים וירא יג, א ד"ה וירא אליו הב': וירא

יוכל להתמשך מהם הארות הראוים לכל הנבראים כפי מדריגותיהם. [וראה יתרו תרמ"ז א, תרס"ב א]. וראה ספר הזכות בפרשתנו ד"ה באלוני ממרא.
ה. ראה מקור חסד על ספר חסידים סימן קנה אות יא.
ו. ראה פרשת שקלים תרל"ב ד"ה אא": ובנתינת מחצית השקל היה צריך להיות מוסר לצבור יפה יפה... הפירוש, להיות רק לשם שמים ולא לגרמייהו, ומי שרוצה באמת רק לעשות נחת רוח להשי"ת, אין הפרש בין על ידו או על ידי חבירו, וכל המעשים צריכין להיות רק כדי להעלות כלל ישראל אליו יתברך, ועל ידי זה יש לו חלק גם כן, ובלא זה אין לו חלק כו'. וראה קרח תרנ"ו א: וכל עובד ה' לשמו יתברך כדי להיות נגמר רצונו יתברך בעולם, אם מתכוון באמת לשם שמים, אין בו שום קנאה על חבירו, כי מה האדם שיהיה מעשיו מתקבלים בשמים, רק מכלל ישראל נגמר רצונו יתברך בעולם, ולכן צריך כל אחד למסור חלקו יפה יפה לצבור, וממילא אין הפרש אצלו בינו לבין חבירו. וראה במדבר תרנ"א ב.

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע. אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְגו'. וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפְרָר. אוֹלֵי יַחֲסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשֻׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר וְגו' (יה, כג-כח).

בְּרִשׁ"י וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם, מְצִינֵנו הַגִּזְשָׁה לְמִלְחָמָה כּו'. וְעַם מִי נִלְחַם בְּכָאן. אַךְ הַפִּירוּשׁ, כִּי אַבְרָהָם אָבִינו ע"ה מְגוֹדֵל עֲנוּתָנוּתוֹ, כְּאָמְרוּ אֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפְרָר, הִזָּה קִשָּׁה לוֹ מְאוֹד לְהַתְּפַלֵּל לְהַבְּרָא יַתְּבַרְךָ, וְלֹא מְצִינֵנו שׁוֹם דְּבַר שֶׁהַתְּפַלֵּל אַבְרָהָם ע"ה עַל עֲצֻמוֹ, וְכֵן כְּתִיב בְּזוֹה"ק עַל שְׁלֹא בִיקֵשׁ עַל לוֹט, עֵינֵי שָׁם, וְזֹאת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיְתָה בְּרוּב רַחֲמָיו, נִלְחַם עִם עֲצֻמוֹ אִם לְהַתְּפַלֵּל, וְזֶה שֶׁכְּתוּב וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם.

וַיִּגַּשׁ לְפָרֵשׁ שָׁזָה עֲצֻמוֹ בְּכֻלָּל הַתְּפִלָּה, הִנֵּה הוֹאֵלְתִי כּו' וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפְרָר, פִּירוּשׁ, עִם הַיּוֹתוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עֹפֵר, אֵף עַל פִּי כֵן גְּבַר רוּב הַרְחֻמְנוּת עֲלֵיהֶם, שֶׁנִּגְשָׁה וְרָצָה לְבַקֵּשׁ מִהַבְּרָא יַתְּבַרְךָ בְּעִבּוּרָם, מִכָּל שֶׁכֵּן הַבְּרָא יַתְּבַרְךָ שֶׁהוּא אָב הַרְחֻמִּים, יֵשׁ לוֹ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם: (תרל"ח ג)

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנֵי הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ שָׂרָה וַיִּצְחָק וְגו' וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים וְגו' (כא, ג-ו)

בְּעֵינֵינוּ שָׁמוּ שֶׁל יִצְחָק עַל שְׁם הַצְּחֹק". שֶׁמְעַתִּי מִפִּי מוֹז"ז ז"ל שֶׁכְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל הָרָשָׁע מִצְחָק (כא, ט), בְּעִבּוּדָה זָרָה וְגִילּוּי עֲרִיזוֹת וְשִׁפְיָכוּת דְּמִים (כ"ד נג, יא), וְהֵינּוּ שְׁעוֹנוֹת חֲמוּרִים כְּשֶׁחֹק בְּעֵינָיו, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מְשִׁלִּי י, כג) שֶׁחֹק לְכִסִּיל עֲשׂוֹת

כִּי בִאֲמַת זֶה עֵיקַר פְּתִיחוֹת הַלֵּב, זֶה שִׁיּוּדַע שְׁפִלוּתוֹ, וְשִׁיזְכוּר רֹמְמוֹת אֵל, וְכִמְהָ הוּא רְחוּק מִהֶאֱמַת.
י. רֵאָה זוֹה"ק וִירָא קָה, א: אִמֶר רַבִּי אַבָּא, תָּא חֲזִי עֲנוּתוֹתָא דַּאֲבֵרָהִם, דַּאֲף עַל גַּב דַּאֲמֵר לִיה קוּב"ה זַעֲקַת סְדוּם וְעַמּוּרָה כִּי רַבָּה (יה, ט), וְעַם כֹּל דַּא דַּאֲוִרִךְ עַמִּיה וְאוּדַע לִיה דְּבַעִי לְמַעֲבַד דִּינָא בְּסְדוּם, לֹא בַעַא קַמִּיה לְשׂוּבָא לִיה לְלוֹט וְלֹא יַעֲבַד בֵּיה דִּינָא, מֵאִי טַעֲמָא, בְּגִין דְּלֹא לְמַתְבַּע אַגְרָא מִן עוּבְדוּי. וְע"ע שֵׁם קִיא, א.
יא. וְרֵאָה לָךְ לָךְ יִז, יט: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֵל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יוֹלְדַת לָךְ בֵּן וְקִרְאָתָא אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְגו'. וּבְרִשׁ"י: וְקִרְאָתָא אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק, עַל שֵׁם הַצְּחֹק. וְרֵאָה זוֹה"ק וִירָא קָה, ב.

אֵלֵינוּ ה' כּו' וְהוּא [יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל], אֵף כִּי הִיָּה מִרְאָה נִפְלְאָה, כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בְּזוֹה"ק (לָךְ פַּה, ב) דְּרַגָּא עֵילָאֵי עַל דְּרַגָּא תַּתָּאֵי, עִם כֹּל זֶה וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל... שִׁישֵׁב כְּעֵנִי בְּפֶתַח, לוֹמֵר לֹא שְׁלִי הוּא, וְלֹא בְּצַדִּיקִי וְיוֹשֵׁר לְבַבִּי כּו' (ע"פ דְּבָרִים ט, ה). וְרֵאָה עוֹד תְּרַל"ב ב, תְּרַל"ד א.
 וְרֵאָה כִּי תַבָּא תְּרַל"ו א: בְּמַדְרַשׁ (דְּבִי ז, ב) [אֲשֶׁרִי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי] לְשִׁקוּד עַל דְּלַתוֹתִי [לְשִׁמּוֹר מְזוּזוֹת פֶּתַח] (מְשִׁלִּי ה, ד), דַּלַּת לְפָנִים מְדַלַּת כּו', מְזוּזוֹת פֶּתַח, כְּמוֹ מְזוּזָה קְבוּעָה כּו'... וְבִיאֵר הַדְּבָרִים, שֶׁאִם זֹכֵה אָדָם לְהַשִּׁיג הַשְּׂגָה בְּלֵב, צָרִיךְ לְשִׁמּוֹר שְׁלֵא לְבָא ח"ו לְיַדִּי גְּסוּת, רַק לְהִיּוֹת יוֹדַע בְּרוּר כִּי עוֹדוֹנוֹ עוֹמֵד אֲצֵל הַפֶּתַח.

זמה", כן להיפוך בהצדיק יצחק אבינו ע"ה, היו כל תחבולי היצר הרע כשחוק, מה שְׁלֹאֲדָם אחר הר גבוה", כי היה איש קדוש מרחם", עכ"ד"ו.

ויתכן לומר, כי אם שייצחק היתה לו מדת היראה והפחדו, יוכל להיות שלא היה ניכר על פניו רק שמחה וחדוה, כי באמת אין מי שישמח בעולם רק מי שהוא ירא ה' לאמתו ואין לו שום פחד אחר", מה גם אם הוא בן חורין מיצר הרע פיצחוק" שהיה מוכן לעולה לפני ה', רק שגזר ה' אל תשלח ידך (כב, יב), אבל היה מוכן לזה, והוא שמחה לצדיק יותר משמחת הרשע בהכלי עולם".

דינא בעלמא, בגין דידחלון ליה לקוב"ה כל בני עלמא.

יז. ראה חובות הלבבות שער אהבת השם פרק ו: ומי שהגיע אל המדרגה הזאת מן היראה, לא יאהב ולא יירא זולת הבורא, כמו שספר אחד מן החסידים על אחד מהיראים שמצאו ישן באחד המדברות, ואמר לו האיך ירא מן אריה שאתה ישן במקום הזה, אמר לו אני בוש מאלהים שיראני ירא זולתו.

וראה זכרון זאת חיי שרה (מהדורת פאמ"ק עמ' מה): כי הצדיק נקרא 'יצחק', על שאינו מתירא מהכל, אם הוא מתגבר על יצרו ומתירא מה', צוחק על הכל, שבטח בה' יתברך.

יח. ראה בבא בתרא יז, א.

יט. ראה סוכות תרנ"א ד"ה סוכות זמן שמחתינו: ובעיקרים (מאמר ג פרק לג) מקשה, הלא עיקר עבודת הש"ת ביראה, ואיך כתיב (דברים כח, מה) תחת אשר לא עבדת כו' בשמחה, כי יראה ורעד היפוך השמחה. ומתריך, כי אדם השלם כפי מה שמוציא השלימות הוא מלא: שמחה, ולפי שעיקר השלימות היראה, מביא עוד שמחה, עיין שם. והיטב דיבר, כי אין לך שמחה כזו שזוכה האדם להיות ירא מפני אחד האמות. ובני ישראל שזוכין להיות עובדי הש"ת צריכין להיות מלא שמחה, ובבית המקדש כשהיה איש ישראל נכנס היה מלא פחד ומלא שמחה, כי יראה האמיתית מביא שמחה. ולכן יצחק אבינו שהיה מלא פחד ה', נקרא יצחק על שם השחוק, שהיה מלא שמחה. וראה עוד שם תרמ"ג ד"ה השמחה.

[וראה לקוטי אב (תשע"ב) מערכת השפת אמת עמ' רכא: סיפר מרן הפני מנחם זצ"ל בסעודת ה' שבט יומא דהילולא דרבינו זצ"ל, כי "בנעורי שמעתי שהזריות והשמחה שראו אצל השפת אמת ז"ל בכל דבר שבקדושה, היה באופן היוצא מגדר הרגיל, כל היום היו פניו מאירות משמחה, וביותר בשעת הלימוד והתפילה ובעשיית דבר מצווה". ואכן כה כתב נכדו של רבינו,

יב. "כשחוק לכסיל עשות זמה". וראה מצודת דוד: כשחוק, כמו השחוק הוא דבר נקל, כן נקל לכסיל לעשות זמה.

יג. ראה סוכה נב, א.

יד. ראה שבת קלז, ב: אשר קידש ידי מבטן. וברש"י: יצחק קרוי ידי על שם אשר אהבת (כב, ב), מבטן, דקודם שנולד נתקדש למצוה זו. וראה זוה"ק לך צו, א; וירא קג, ב.

טו. ראה ליקוטי הר"מ בפרשתנו עמ' נג ד"ה ויקרא אברהם, מרשימות רבינו: ויקרא אברהם את שם בנו וגו' יצחק. קשה לומר שכל השם היה על שם הצחוק עשה לי כו', גם קשה שמדת יצחק הוא גבורה ויראה (ראה הערה הבאה), ולא צחוק ושמחה. ונראה דמה שכתוב בישמעאל מצחק (כא, ט) ודרשו רז"ל (ב"ר נג, יא) עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, הפירוש שהחטא אצלו כצחוק, ואינו ירא חטא, ולכן חמורות דומות אצלו כקלות, וכן גם כן להיפוך, מי שהוא ירא חטא כיצחק שעיקר מידתו יראה, ממילא להיפוך, עניני עולם הזה המה כצחוק בעיניו.

וראה שפתי צדיק חיי שרה אות מה: וכמו ששמעתי מפה קדוש אא"ז מו"ר זצוקלה"ה בהשם של יצחק שהוא על שם הצחוק, והלא איתא (שם) אין צחוק אלא עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, אך שאצל הרשע העבירות החמורות הם גם כן כצחוק בעיניו וקל בדעתו לעבור אף עליהם, ואצל יצחק אבינו ע"ה היה להיפוך, שכל היצר הרע והסתרות אשר הוא עושה להאדם ומשטין אותו, היה כצחוק בעיניו, ולא היה משגיח עליו כלל, שהיה מלא יראה.

טז. ראה זוהר חדש תולדות כו, ב: וכל חד וחד מאבהן ידע ליה לקב"ה מגו אספקלריא דליה... יצחק ידע ליה בדרגא דגבורה, דאקרי פחד יצחק, ודחיל ליה לעלמין. וראה זוה"ק לך פז, ב: אתא יצחק אודע לכלא דאית דין ואית דיין לעילא לאתפרעא מרשיעיא, ואיהו אתער

וַיִּתְּבֵן לוֹמֵר, שִׁישְׁמַעְאֵל רָצָה לְהִדְמוּת אֱלֹו בְּבַחֲיִנַת הַשְּׁמָחָה, אֲבָל שָׂרָה הַנְּבִיאָה יִדְעָה לְהַפְרִישׁ שְׁלֹשְׁמָחָה זוֹ מֵה עוֹשָׂהָ, לְכֵן אִמְרָה לֹא יִירַשׁ עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק, שִׁידְעוּ שִׁירַשׁ שְׁלֹהֶם מוֹכֵן לְהִיּוֹת מְלֹא שְׁמָחָה, שְׁעַל שֵׁם זֶה קָרָא שְׁמוֹ יִצְחָק: (תרמ"ג ב)

וַיִּשְׁבֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה' (יט, כז).

אִיתָא (ברכות כו, ב) אַבְרָהָם תִּיגָן תַּפְלִית שְׁחֲרִית, דְּכַתִּיב (יט, כז) וַיִּשְׁבֶּם אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם כּו'. פִּירוּשׁ הַפְּשוּט, שְׁמִיד בְּהִקְיָצוֹ מְשַׁנְתוֹ כָּא לֹו אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד בּוֹ אֶתְמוּל בְּשִׁכְבוֹ, וְזֶה סֵדֵר עוֹבֵד ה' הַנִּקְרָא מְהֻלְכֵי, כְּמֵאֵמֶר (דברים ו, ז) וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ, כִּי כָּל יְמֵי הָאָדָם הֵם הֵילוּךְ אֶחָד, וְעַלְיוֹ נֶאֱמַר (כד, א) כָּא בְיָמִים בִּי.

הוה סיב, ועאל בדוגין עלאין כדקא חזי, דכתביב ואברהם זקן, וכדין בא בימים, באינון יומין עלאין, באינון יומין ידיעאן ברזא דמהימנותא.

וראה חיי שרה תרנ"ב א: במדרש (ב"ר נט, ה) ואברהם זקן בא בימים... מי יעלה [בהר ה' תהלים כד, א], זה אברהם, (שהר ה' הוא הר המוריה שעלה בו אברהם. עין יוסף). ו[מי יקום במקום קדשו (שם), זה אברהם, [על שם שנאמר (יט, כז) וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה']. דאיתא בספרים על פסוק ומי יקום, כי העליה שיש לאדם צריכין לראות שיהיה דבר של קיימא, לא לעלות ולחזור לירידה כו'. וזה שכתוב וישכם אברהם כו' אל המקום אשר עמד שם, שכל מה שתיקן בכל יום היה דבר של קיימא, וביום השני הלך למדריגה אחרת, לכן בא בימים, שלא אבד אפילו יום אחד. וזה שאיתא (ב"ר נח, א) שנותיהם תמימים, כולן שוין לטובה (רש"י כג, א), ואז הוא כלי מחזיק ברכה ונקרא שלום (עוקצין פ"ג מ"ב), תמים, שאין הפסק בין כל עליותיו שבכל יום ויום.

וראה ליקוטים חיי שרה יז, א ד"ה ומי יקום: ומי יקום במקום קדשו, זה אברהם, וישכם בבוקר, יובן על פי מה שכתב בספר תהלות ישראל מי יקום, שישאר בו הארות מעליה בהר ה', עיין שם. ובאברהם דכתיב וישכם וגו' אל המקום וגו', היינו שנשאר בו הארה הראשונה.

מוה"ר יצחק מאיר אלטר הי"ד בן הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל, במכתב לידו, בו מחזקו הוא למדת השמחה, כאשר בסיום דבריו מציין כי "מי שזוכר צורת כ"ק זקני רבינו הקדוש זצ"ל ראה בעינו שהיה בכל רגע מלא שמחה". וראה עוד שם].

כ. "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם משחק, ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" (כא, ט ז).

כא. ראה קהלת ב, ב: לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה. וברש"י שם: ולשמחה מה זה, טובה עושה, הרי סופה תוגה.

כב. ראה של"ה מסכת חולין פרק נר מצוה אות ז בהג"ה: ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריה ג, ז), מהלכים הן בני אדם, שאינם נולדים בשלימות, רק צריך להיות מהלך משלימות לשלימות, והמלאכים נקראים עומדים, שמתחילת יצירתם הם בשלימות האחרון, עומדים במעמדם. וראה עוללות אפרים ח"ב מאמר רמה.

כג. ראה זזה"ק חיי שרה קכט, א: ואברהם זקן בא בימים (כד, א)... תא חזי אברהם אתקריב לגביה, ותיאובתיה דיליה הוה כל יומוי בהאי, ולא אתקריב אברהם ביומא חד או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומוי מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגוי כד

וּכְמוֹ שְׂאִיתָא בְּתַפְלָה וְנִשְׁכָּים וְנִמְצָא יִיחֹל לְכַבְּנֵי כו' (ברכות טז, ב), שְׁזָה סִימָן לְאַהֲבַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, שְׁמִיד בְּהִשְׁכָּמָה קוֹדֵם כָּל עוֹבְדָא נִזְכָּר מִהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, כְּדָאִיתָא בְּסַפֵּר הַיָּשָׁר לַר"ת ז"ל (שער השני)^כ, לְכֵן אַבְרָהָם שֶׁהוּא עֲמוּד הָאֲהָבָה, כְּמוֹ שְׂכַתּוֹב (ישעיה מא, ח) אַבְרָהָם אוֹהֵבֵי^כ, הַעֵיד עָלָיו הַכְּתוּב וַיִּשָּׁבֵם [אַבְרָהָם בְּבִקְר] אֶל הַמָּקוֹם [אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'].

וַיַּעַל זֶה אֲמָרוֹ שְׁתִּיקוֹן תְּפִלַּת שְׁחָרִית, שֶׁהֵנִיחַ זֶה הַכַּח לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, שְׁיֻכַּל לִהְיוֹת מְעוֹרָר אֶת הַשַּׁחַר בְּכָל יוֹם^כ, כְּנ"ל: (תרמ"א ב)

וַיִּטַע אֲשֶׁל בְּבֵאר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם (כא, לג).

אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הָיָה מְכַנֵּים אוֹרְחִים, וְהֶאֱכִיפָם וְהִשְׁקָם, וַיַּעַל יָדָיו זֶה קִירַב אוֹתָם לְהַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא^כ. דָּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (במ"ד כב, א) וּבֹו תְדַבֵּק (דברים י, ט), וְכִי אֲפָשָׁר לִידְבֹּק בְּשִׁכְיִנָּה, רַק הַמְּשִׂיא בְּתוֹ לְתַלְמִיד חָכֵם וּמִהְנִיחוֹ מִנְכֶסֶי כו'^כ, שְׁעַל

כו. ראה תרנ"ג א. וראה חיי שרה תרנ"ח א: והנה יש נפשות שצריכין סיוע מן הזמן... ויש נפשות שהם מאירין עוד להזמן... וכדאיתא (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי, וכשם שהם תמימים ויש בהם בחינת השלימות, כן מתקנים שנותיהם.

כז. ראה סוטה י, א: (ויטע אשל בבאר שבע) ויקרא בשם ה' אל עולם (כא, לג), אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא, אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם, משל אלהי עולם אכלתם, הוודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם. וראה עוד ב"ר נד, ו: ויטע אשל בבאר שבע וגו', על דעתיה דרבי נחמיה דאמר אשל פונדיק, אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו, והן אמרין מה נימור, ואמר להון ברוך אל עולם שאכלנו משלו, הדא הוא דכתיב ויקרא בשם ה' אל עולם. וראה עוד שם מג, ז; תנחומא לך יב. וראה ב"ר פד, ד: ומה תלמוד לומר הנפש אשר עשו (יב, ה), אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן, ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה.

כח. ז"ל המדרש: ובו תדבק (דברים י, ט), וכי יכול אדם

כד. ז"ל ספר הישר: ואבהה נבחנת בעשרה דברים מן האוהב... ואלה העשר מידות כשיתקבצו באדם נקרא אוהב האל יתברך... ולא אמר הבורא יתברך על אברהם אבינו עליו השלום זרע אברהם אוהבי (ישעיה מא, ח) אלא בעת שנראו בו כל המידות האלו... המדה הששית, כי החסיד לא יקדים עסק מעסקיו עד ישלים מצות הבורא יתברך, כי מצאנו כל דבר שזוה הבורא יתברך את אברהם לא הקדים שום מעשה עד שהשלים מצות האל יתברך. כי הנה בברית מילה אמר ויעל אלהים מעל אברהם (יז, כב), וכתוב בעצם היום הזה נמול אברהם (שם כג), ולא הקדים שום עסק עד השלים המצוה. ואמר בישמעאל כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע (כא, יב), וכתוב אחריו (שם יד) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה, ולמדנו מזה כי בחלום הלילה נאמר לו הדבר, ועל כן השכים בבקר בטרם שיעשה שום מעשה להשלים מצות האל יתברך.

כה. ראה זזה"ק לך עו, ב: כתיב (ישעיה מא, ח) אברהם אוהבי, מאי טעמא אוהבי, בגין... רחמימותא דקוב"ה דרחים ליה אברהם מכל בני דריה. וראה עוד שם פה, א: אברהם... חמיד ורחים ליה לקוב"ה באהבה, כמה דאת אמר אברהם אוהבי.

יְדֵי שֵׁשׁ לוֹ הַתְּקַרְבוֹת אֶל הַצְדִּיק יֵשׁ לוֹ דְּבִיקוֹת אֶל הַקְּבִ"ה, וְזֶה מִדַּת הַצְדִּיק לְהַעֲלוֹת הַנְּדַבְקִים אֵלָיו.

א אֲבָל אֲבָרָהּ אֲבִינוּ ע"ה נִקְרָא 'חֲסִיד' לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, וְהַאֲבִי' וְהַשְׂקָה וּמְהַנְהוּ מִנְּכִסּוֹ דָּבָר בָּאֵי עוֹלָם, וּכְמוֹ שֵׁשׁ הַתְּקַרְבוֹת מִהַנּוֹתֵן אֶל הַמְּקַבְּלֵי, כֵּן מִן הַמְּקַבֵּל אֶל הַנּוֹתֵן, וְעַל יְדֵי זֶה קִירַב אוֹתָם לְפִי שְׁנֵהֲנוּ מִמֶּנּוּ.

וְהוּא בְּאֵמַת מִדַּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ, שֶׁגָּדְלוֹ וְטוֹבוֹ מְלֵא עוֹלָם לֵב, וְהַפֵּל לְכַבּוּדוֹ בְּרָא (אבות פ"ו מ"א), וְרָצָה לְזַכּוֹת אֶת הַבְּרוּאִים שִׁיְהִיָּה לָהֶם הַתְּקַרְבוֹת אֲצֵלוֹ עַל יְדֵי קִבְלַת הַטּוֹבָה. וְהָרִי הַפְּתוּב אוֹמֵר (דברים ו, ה) וְאֶהְבֶּתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וּמִהָרְאוּי הִיָּה שְׂאָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים שִׁיְזַכֶּה שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יֶאֱהַב אוֹתוֹ, אֲבָל מִי יוֹכֵל לְזַכּוֹת לָזֶה. רַק הַהֲתַקְרְבוֹת עַל יְדֵי קִבְלַת הַטּוֹבָה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ בְּאַהֲבָה, וְעַל זֶה כְּתִיב (משלי ח, יז) אֲנִי אוֹהֵב אֶהֱבֶה, וְהוּא מִדַּת טוֹבוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁעַל יְדֵי קִבְלַת טוֹבָתוֹ בְּאַהֲבָה יִתְקַרְבוּ אֵלָיו. וּמַעֲיֵן זֶה הִיָּה מִדַּת אֲבָרָהּ אֲבִינוּ ע"ה שֶׁהַחֲסֵד מִתְגַּלְגֵּל בְּעוֹלָם בְּשִׁבְלֵיו (ב"ר ס, ב) ז"ל:

פ"ו מ"א: חסיד, עושה לפנים משורת הדין. וראה ספר חסידים סימן יא: וזה שורש החסידות, שצריך לעשות לפנים משורת הדין בכל דבר. וע"ע רבינו יונה אבות פ"ב מ"ח ד"ה ר' יוסי הכהן.
לא. ראה רמב"ן תולדות כה, לד: מה שאמר לברך אותו אחר עשות לו המטעמים איננו שכר האכילה ושחד בהם, אבל רצה ליהנות ממנו שתהיה נפשו קשורה בנפשו בעת ההנאה, ויברך אותו בחפץ מלא ורצון שלם.
לב. שחרית לשבת 'אל אדון'.
לג. [ראה ליקוטים מטות כה, ב ד"ה במדרש: במדרש (במ"ד כב, א) ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה (דמיה ד, ב) כו', ה' אלקיך תירא כו' תעבוד ובו תדבק (דברים י, כ) כו', תלמיד חכם כו', עיין שם. ז"ל המדרש: דכתיב ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה, אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהוותרו לכם להשבע בשמי, אפילו באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי, אלא אם כן יהיה בך כל המדות האלו [את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע]... את ה' אלהיך תירא, שתהא כמותן שנקראו יראי אלהים, אברהם איוב ויוסף, אברהם דכתיב (כב, יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה... ואתו תעבוד, אם

לידבק בשכינה, והלא כבר נאמר (שם ד, כד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא לומר לך כל המשיא בתו לתלמיד [חכם] שקורא ושונה, ועושה פרקמטיא ומהנהו מנכסיו, זהו שנאמר עליו ובו תדבק. וראה עוד כתובות קיא, ב.
כט. ראה תולדות יעקב יוסף עקב אות א. וראה נועם אלימלך קרח ד"ה וידבר ה' אל אהרן: דהנה כן הוא המהנה תלמיד חכם וצדיקים מנכסיו, אז ההנאה הזאת תביאהו שלא במהרה הוא חוטא להיות רשע גמור לכפור בתורה חלילה... וזהו שאמר [משה רבינו ע"ה] לא חמור [אחד מהם נשאתי] (במדבר טו, טו), כלומר, אני גרמתי להם זאת, שעל ידי שלא לקחתי מהם זה גרמה להם שחטאו, שאם נהנית מהם היה מגין עליהם זאת לבלתי יחטאו... והיוצא לנו מזה שעל ידי נתינה לצדיק... נתקשר בקשר של קיימא עם הצדיק שלא ישיאהו היצר לחטוא בחטא גדול ח"ו, ואדרבה יתקדש על ידי הצדיק.
ל. ראה הקדמת תקו"ז א, ב: חסידים מסטרא דחסד דרגא דאברהם, ואוקמוה עליה אין חסיד אלא המתחסד עם קונו. ובכמה מקומות בזה"ק נקרא 'אברהם חסידא', ראה בראשית מא, א; פקודי רמה, א. וראה רש"י אבות

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהַאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַגּוֹ'. וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אַהֲבָת אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹה וְגו' (כב, א ב).

בְּעֵינַי הַעֲמִידָה, קח נא כו'ל. נִרְאָה, פִּי מֵאַחַר שֶׁהִבְטִיחוּ בְּיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע (כא, יב), נֹאמֶר לוֹ בְּלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה, פִּירוּשׁ, שְׂבִיקֵשׁ הַקְּבָ"ה מִמֶּנּוּ שְׂמִיחָה לֹו הַמַּתְנָה וְשִׁינְעֵלְהוּ לְעוֹלָה. וְזֶה שְׂבַח הַגְּדוֹל בְּנִסְיוֹן הַזֶּה, שֶׁלֹא נֹאמֶר לוֹ בְּלִשׁוֹן צִוּוּי, רַק אִם חֲפִיץ בְּדַבְּרֵךְ זֶה, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה בְּאַהֲבָתוֹ לְקִיּוּם רְצוֹן הַמִּקְוָם, הַלֵּךְ בְּשִׂמְחָה לְשׁוֹחֲטוּלָה.

וּבְתֵיב יְחִידְךָ, שְׂבִיבֵי הָיָה יָכוֹל לְהֶאֱמִין פִּי יִתֵּן לוֹ בֶּן אַחֲרַי, כְּמוֹ שֶׁנִּתֵּן לוֹ זֶה לַעֲת זִקְנָתוֹ, אָבֵל אָמַר לוֹ, פִּי אֵינִי לוֹ עוֹד בֶּן רַק יִצְחָק, וְשִׁינְעֵלְהוּ לְעוֹלָה, בְּאוֹפֵן שְׁנוֹתָן אֶת כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל בְּעִקְוֵהָ זוֹ, וְכָל זֶה קִיבֵל עָלָיו בְּשִׂמְחָה י"ל:
(תרל"ד א)

שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו, היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר. וראה פסיקתא רבתי מא, ו: וילכו שניהם יחדיו, מהו יחדיו... אלא כשם שזה היה שמח לקרב כך זה היה שמח להקרב, אברהם שמח לעקוד ויצחק שמח להעקד, אברהם שמח לשחוט ויצחק שמח לישחט.

וראה דרשות הר"ן דרוש הששי: ויותר רחוק הוא מעשה אברהם אבינו ע"ה בעקידת יצחק, כי לא היה נמשך לו עונש כלל אם לא עקדו, כי לא צוהו השם יתברך בזה, והוא הבטיחו כי ביצחק יקרא לך זרע (כא, יב), וזהו לשון הכתוב (כב, ב) קח נא את בנך וגו', וכבר נודע שזה המאמר אינו לשון צווי אלא לשון בקשה, שהראה לו שייטב בעיניו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד בנו. ולו היה אברהם משיבו הן לי לא נתתה זרע כי אם זה, והבטחתי בו, ואיך אעשה זה, לא נחשב לו עון ולא תשיגהו עונש מזה, ואף על פי כן לגודל אהבתו את השם, מצא את לבבו לעקדו, כדי שיעשה חפץ השי"ת לבדו... וזה ענין עקידה וסודו. וראה עוד אברבנאל בפרשתנו עמ' רסח; עבודת הקודש חלק העבודה פרק ה. וראה דברי אבי"ב בפרשתנו תרכ"ה ד"ה מדרש אין נא.

לו. ראה לקמן בפסוק נלכה עד כה.

אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצוות ואין לך עבודה אחרת, לכן נאמר ואתו תעבוד. ובו תדבק, וכי יוכל אדם לידבק בשכינה, והלא כבר נאמר (דברים ד, כד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא לומר לך כל המשיא בתו לתלמיד [חכם] שקורא ושונה, ועושה פרקמטיא ומהנהו מנכסיו, זהו שנאמר עליו ובו תדבק]. לכאורה יפלא, אחר כל השבח הזה אי אפשר לידבק רק על ידי שמיא בתו לתלמיד חכם, ומי הוא התלמיד חכם יותר ממנו, שהוא נקרא ירא אלקים ושמפנה לבו לתורה ומצוות... אכן עיקר פירוש המדרש הוא לבאר מלת 'ובצדקה', שהוא ענין בכל לבבך נפשך מאודך (שם ו, ה), זו צדקה [ראה ברכות נד, א במשנה: ובכל מאודך, בכל ממונך], שלבד תיקון הגוף והנפש [שזה בכל לבבך ובכל נפשך], צריך אדם לתקן כל נכסיו, שבאמצעות אשר לו יתדבק בו יתברך, גם, כי כל אשר להצדיק חל עליו קדושה, ולכן יכול לקרב על ידי מאוזה הרבה אנשים לעבודת הבורא יתברך, וזה היה ענין אברהם אבינו ע"ה שהכניס כל העולם תחת כנפי השכינה על ידי הכנסת אורחים וגמילות חסדים שלו].

לד. ראה רש"י: אין נא אלא לשון בקשה. וראה סנהדרין פט, ב.

לה. ראה רש"י פסוק ו: וילכו שניהם יחדיו, אברהם

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק (כב, ד).

בְּנִסְיוֹן הַעֲקִידָה כְּתִיב וַיֵּרָא מֶרְחוֹק כּו'. כִּי הִקְבִּינָה נִסָּה אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַיְרָאָה, כִּי עֵינָיו מִדָּתוֹ הִיטָה אֶהְבֶּה וְקִיבּוּת^ל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יח, יז) הַמְכַסֶּה אֲנִי^ל, וְעַתָּה הִיָּה מֶרְחוֹק, בְּבַחֲיִנַת הַיְרָאָה^ט. לָכֵן נֶאֱמַר (כב, יג) יֵרָא אֱלֹקִים אִתָּה, וְכֵן כְּתִיב (שם יד) ה' יֵרָאָה כּו'^מ, שֶׁבָּא עִתָּה לְמִדַּת הַיְרָאָה.

לָכֵן לֹא יִיחַס הַנְּסִיּוֹן לְיִצְחָק^מ, כִּי זֶה הִיָּה מִדְּתוֹמָ^מ, וְאִין זֶה נְסִיּוֹן, כִּי בּוֹדָאי הִיָּה כָּל אֶחָד מִדָּה שְׁלוֹ בְּשְׁלִימוֹת, אֲבָל עֵינָיו הַנְּסִיּוֹן בְּבַחֲיִנָּה אֲחֵרָת, כְּנ"ל^מ: (תרמ"ג ג)

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֵל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה וְגו' וְאִנִּי וְהַנְּעָר גִּלְבָּה עַד בֹּה וְגו' (כב, ה).

בְּרִש"י גִּלְבָּה עַד בֹּה, הֵיכָן מָה שֶׁאָמַר פֹּה יְהִיָּה זְרַעְךָ (טו, ה). הַעֲנִין הוּא, עַל פִּי מָה שֶׁכְּתַבְנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר^מ, כִּי עֵינָיו נְסִיּוֹן הַעֲקִידָה הִיָּה, מָה שֶׁיִּשְׁדַּע אֲבִרְהָם אֲבִינוֹ ע"ה כִּי עֲתִידִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹד מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יב, ב) וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְעַל זֶה הִיָּה מְצַפֶּה כָּל יְמֵי^מ, וְעַתָּה הֲלֵךְ לְשַׁחוּט בְּנוֹ.

את אברהם: והנה על יחסו יתברך הנסיון לאברהם לאמר נסה את אברהם, עם היות כי גם גדול היה נסיון יצחק גם הוא, והיה מהראוי שיאמר נסה את אברהם ואת יצחק... ואחשבה כי הלא אין מדות אברהם ויצחק שוין כי זה חסד וזה דין... ועל כן להיות מדת יצחק למות על קיום מאמרו יתברך כי יקוב הדין את ההר, על כן ודאי שבאמור הוא יתברך להקריבו על גבי המזבח כי לא ירהר ואדרבה זה כל ישעו וכל חפץ, אך אברהם כי חפץ חסד הוא, לאמר לו שיהפך לדין ובידו יקח את המאכלת וישחט את בנו, זה יחשב לנסיון גדול שמהפך טבעו ומדתו על בנו יחידו... וזה יאמר 'והאלקים' שהוא מדת יצחק, נסה את 'אברהם' לעשות הפך מדתו, אך נסות האלהים את יצחק אינו נסיון, כי כך היא מדתו וטבעו להתאכזר נגד הכל לקיים מאמרו יתברך.

מד. ראה תרל"ד ג, הובא לעיל בפסוק קח נא. וראה שפתי צדיק וירא אות סח: שמעתי מפה קדוש גיסי מרן (שליט"א) [זצ"ל], על פסוק (כב, ה) ואני והנער נלכה עד כה, שאנו נלך להקריב כל הרכוש מן כה יהיה זרעך (טו, ה), במסירות נפש זה, כאילו מקריבים כל הנצמח מן הבטחת כה יהיה זרעך.

מה. ראה שבת הגדול תרל"א א: וכתב הרמב"ם ז"ל שאברהם אבינו ע"ה היה מצפה שיהיה אומה שלימה

לז. ראה לעיל הערה כה.
לח. ראה רש"י שם: המכסה אני... ולא אודיע לאב שהוא אוהבי. ובתרגום ירושלמי: וה' בממריה המכסי אנא מאברהם רחמי. וראה פרקי דרבי אליעזר ריש פרק כה.
לט. ראה ספר הזכות תזריע: כתיב בזוה"ק (ויירא קכ, א) שביים ג' ראה את המקום 'מרוחק' ממנו, עיין שם. והיה זה נסיון עצום, שהולך לשחוט בנו יחידו בציווי הש"י, שהיה ראוי להיות קרבות ה' ביתר שאת, והיה מקום לפקפק, כמו שאמר לו השטן שמעתי השה לעולה ולא יצחק (תנחומא וירא כב), עם כל זה נתחזק לעשות רצון הש"י גם שהוא מרוחק, וזה עיקר הנסיון להעלים אורו יתברך כו'.

מז. לשון יְרָאָה, ראה פרשת החודש תרנ"ט. וראה בראשית תר"ס א.

מא. ראה זוה"ק וירא קיט, ב: והאלהים נסה את אברהם (כב, א), את יצחק מבעי ליה, דהא יצחק בר תלתין ושבע שנין הוה, והא אביו לאו בר עונשא דיליה הוה, דאלמלא אמר יצחק לא בעינא, לא אתענש אבוי עליה, מאי טעמא והאלהים נסה את אברהם, ולא כתיב נסה את יצחק.

מב. ראה לעיל הערה טז.

מג. ע"ע ליקוטים שמות מו, ב ד"ה ותידיאן המילדות. וראה אלשיך בפרשתנו עמ' קע בפסוק והאלקים נסה

פרשת וירא \ מאמרי שֵׁפֶת אֵמֶת

וְזֶה סִימָן גְּדוֹל לְהַנְאִמֵּן לְיוֹצְרוֹ, לְהִיּוֹת זֶהִיר בְּמַצְוֵה קִלְהָ כְּבַח־מִוֶּרָה (אבות פ"ב מ"א), מֵאַחַר שֶׁפֶן רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, אִם פִּי לְכָל זְכוּיֹת וְעִבּוּדֹת כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל הוּא דְבָר שְׂאִין לוֹ סוּף וְתַכְלִית, וּמְכַל מְקוֹם נֶתֶן הַכֹּל בְּעִבוּר לְקַיִים מַצְוֵה אַחַת בְּשַׁעֲתָהּ.¹

וּמִמֵּיָא נִכְנַס עֲתָה אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה לְתַקֵּן בְּמַעֲשֵׂה זֶה, כָּל מֵה שֶׁעֲתִידִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתַקֵּן עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, זֶה שֶׁכָּתוּב וַיִּזְכְּרָה עַד 'כַּה', דְּכָתִיב 'כַּה' יְהִיָּה זְרַעְךָ, פִּירוּשׁ, שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְקַנּוּ בְּחֵינַת מְלֻכוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ שְׂאִינוֹ נִיכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁזֶה הַהֶפְרֵשׁ שֶׁאַמְרוּ חֲכָמִים בֵּין 'זֶה' הַדְּבָר ל'כַּה' אָמַר ה' מ"ח, שֶׁהוּא הַתְּגַלּוֹת הַהֶאָרָה מֵתוֹךְ הַחוֹשֶׁךְ, וְעַל זֶה נִכְנַס לְתַקֵּן הַכֹּל עֲתָהִי.

הַתְּפָאֵרֶת. וְרָאָה שֶׁם פֶּרֶק יֵא: מֵדַת מַלְכוּת נִקְרָאת 'כַּה'. וְרָאָה שֶׁם שַׁעַר כ פֶּרֶק יב: כְּבַר נוֹדַע כִּי אֲסַפְקֵלְרִיא הַמְּאִירָה הוּא תְּפָאֵרֶת, וְהוּא מִדְּרַגַּת מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, וְשֹׁאֵר הַנְּבִיאִים בְּמַלְכוּת, שֶׁהִיא כְּאֲסַפְקֵלְרִיא שְׂאִינָה מֵאִירָה.

וְרָאָה מִשְׁכִּיל לְדוֹד עַל רַש"י הַנ"ל: וּלְפִי דֶרֶךְ הָאֵמֶת אֵתִי שְׁפִיר טוֹבָא הַהֶפְרֵשׁ שְׁבִין מֹשֶׁה לְשֹׁאֵר הַנְּבִיאִים, דִּידוּע ד'כַּה' הִיא מַלְכוּת שְׁמִים, וְהִיא אֲסַפְקֵלְרִיא שְׂאִינָה מֵאִירָה, ו'זֶה' הִיא תְּפָאֵרֶת כִּדּוּע, וְהוּא אֲסַפְקֵלְרִיא הַמְּאִירָה. וּבִדְרֵךְ זֶה גַם כֵּן אֵתִי שְׁפִיר הֵךְ קִרָא דִּנְקֻט רַש"י (כַּה אִמְרוּ ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וּמֵאִי שֵׁנָא הֵךְ קִרָא דִּנְקֻט טַפִּי מַכְמָה קִרָא דִּקְדִּימֵי הַתֵּם בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת וּפִרְשַׁת וְאִרָא דְכָתִיב בְּהוּ כַה אִמְרוּ ה'), דִּידוּע (רָאָה פֶּרֶס שַׁעַר כַּה פֶּרֶק יב) ד'כַּה' שֶׁהוּא הַמַּלְכוּת שְׁמִים הוּא מֵדַת לַיְלָה, ו'זֶה' מֵדַת יוֹם (רָאָה שֶׁם פֶּרֶק יז), וְלִכְךָ נִקְטָה קִרָא דְּבַחֲצוֹת הַלַּיְלָה אִנִּי יוֹצֵא וְכו'.

מט. רָאָה מֵטוֹת תְּרַל"ב א: בְּרַש"י (מֵטוֹת ל, ב), מֹשֶׁה נִתְנַבָּא בְּכַה אִמְרוּ ה' (שְׁמוֹת יא, ד), מוֹסִיף עֲלֵיהֶם שְׁנִתְנַבָּא בְּזֶה הַדְּבָר כו'. אִם כֵּן לְמָה נִחְשָׁב לוֹ נְבוּאָתוֹ בְּכַה אִמְרוּ ה'. אֲךָ, כִּי יֵשׁ יִתְרוֹן גַּם כֵּן בְּבַחֲנֵינָה 'כַּה', שֶׁהוּא לְהַבִּיא הַהֶאָרָה לְמִקּוֹם הַחוֹשֶׁךְ גַּם כֵּן, בְּמִקּוֹם שְׂאִין יִכּוֹל לְהִיּוֹת בִּירוֹד וְהַתְּגַלּוֹת כְּרָאוּי, רַק דֶּרֶךְ דְּמִיּוֹן וְרַמְזוֹ וּמִשְׁל. וּבַחֲנֵינָה זֶה הוּא בְּכָל עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁכֵּל דְּבַר הוּא מִכוּוֹן וּמְרַמֵּז לְדַבֵּר עֲלִיּוֹן, בַּחֲנֵינָה כַה, כְּנ"ל. וּמֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה בַּחֲנֵינָה זֶה הַדְּבָר, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מֵהַטְּבַע, מִקּוֹם שְׂאִין שֶׁם רַק הָאֵרֶת כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךָ... בַּחֲנֵינָה הָאֵרֶת הָאֵמִיתִית... שֶׁהִיא נִגְלָה לְהֵם הָאֵמֶת, בַּחֲנֵינָה זֶה הַדְּבָר.

נ. רָאָה לִיקוּטִים וִירָא יד, ב ד"ה 'בוֹהֶק': בְּזוֹה"ק (וִירָא קב, ב) וְעַתָּה פֶּן 'יִשְׁלַח יְדוּ' כו' [לְקַח גַּם מַעֲזֵי חַיִּים וְגו' ג, כב], וְכֵן אֵתֵא אַבְרָהָם בְּאִילָנָא אַחְרָא אֲתַקֵּין עֲלֵמָא דְּהוּא אִילָנָא דְּחַיִּין]. יֵשׁ לְפִרְשׁ עַל דֶּרֶךְ הַרְמֵז,

שִׁיעִידוֹ עַל מַלְכוּתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהַבְּטִיחוּ הַשִּׁי"ת וְאֲעֻשְׁךָ לְגוֹי גְּדוֹל (יב, ב). וְרָאָה רַמְב"ם הַלְכוֹת ע"ז פ"א ה"ג. וְרָאָה מוֹרָה נְבוּכִים ח"ג פֶּרֶק נא: כִּי תַכְלִית כּוֹנֵתָם [שֶׁל הָאֲבוֹת] כֹּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, לְהַמְצִיא אֹמֶה שֶׁתִּדַּע הַשֵּׁם וְתַעֲבֹדְהוּ, כִּי יִדַּעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו [וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' וְגו'] (יה, ט).

וְרָאָה ב"ר לט, יא: וְאֲעֻשְׁךָ לְגוֹי גְּדוֹל... אִמְרוּ לוֹ [הַקַּב"ה], אוֹתָהּ אֹמֶה שֶׁכָּתוּב בַּה (דְּבָרִים ד, ז) כִּי מִי גוֹי גְּדוֹל [אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוּבִים אֵלָיו], אִנִּי מַעֲמִיד מִמֶּךָ. וְרָאָה יְפֵה תוֹאֵר: וְאֲע"ג דְּבַכֵּל מְקוֹם דְּכָתִיב גוֹי גְּדוֹל קָאִי עַל רַבּוּי הַכְּמוּת, אֲבָל פַּה הוּא דוֹרֵשׁ עַל הָאִיכוּת, כִּי יִהְיֶה גְּדוֹלִים בְּמַעַלָּה אֲשֶׁר ה' יְהִיָּה קְרוּב אֵלֵיהֶם. וְרָאָה אֲשֶׁר הַנְּחִלִּים (הוֹבָא בְּלִקוּטִים בְּמִדְרַשׁ מֵהַדּוֹרֶת וְגַשְׁל): לְפִי שֶׁהַבְּשׂוּרָה לְהַנְּבִיא הוּא מַעֲזֵן חֶפֶץ לְבו... שֶׁכֵּל מִגְּמַת אַבְרָהָם לְהַעֲמִיד אֹמֶה בְּעוֹלָם שִׁיכִירוֹ כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךָ, וְיִהְיֶה בְּמַעַלָּה הַגְּדוֹלָה בְּעִנְיָנִים אֱלֹהִים, וְלִכְךָ בְּשֵׁרוֹ עַל זֶה שִׁיעֵשָׂה אוֹתוֹ לְגוֹי גְּדוֹל בְּמַעַלָּה. וְרָאָה עוֹד בְּמ"ד יא, ב.

מו. רָאָה שְׁפֵת אֵמֶת אֲבוֹת פֶּרֶק ד בְּמַכְתַּב ד"ה בן עֲזַאי. **מז.** רָאָה רֵאשׁ הַשְּׁנָה תְּרַמ"ג: כִּי לְשַׁחוּט הֵבֵן אֵין כֹּל כֵּךְ דְּבַר גְּדוֹל בְּעִבוּר צִיּוּי הַשִּׁי"ת, רַק שֶׁאַבְרָהָם אֲבִינוּ ע"ה הֵבִין וְרָאָה כֹּל כַּחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁעַתִּיד לְצַאת מִצִּיּוֹן, וְכֹל זֶה מִסַּר בְּעִבוּר לְקַיִים רְצוֹן הַשִּׁי"ת שְׁעָה אַחַת, שֶׁלֹּא לְעִבוּר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ. [וְרָאָה קְדוּשַׁת לוי וִיצַא ד"ה אוֹ יִאֲמַר וְיָבֵא גַם אֶל רַחֵל].

מח. רָאָה רַש"י מֵטוֹת ל, ב מִסְפָּרֵי: זֶה הַדְּבָר, מֹשֶׁה נִתְנַבָּא בְּכַה אִמְרוּ ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה (שְׁמוֹת יא, ד), וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבָּאוּ בְּכַה אִמְרוּ ה', מוֹסִף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שְׁנִתְנַבָּא בְּלִשׁוֹן זֶה הַדְּבָר. וְרָאָה יְבִמּוֹת מַט, ב: כֹּל הַנְּבִיאִים נִסְתַּכְּלוּ בְּאֲסַפְקֵלְרִיא שְׂאִינָה מֵאִירָה, מֹשֶׁה רַבִּינוּ נִסְתַּכֵּל בְּאֲסַפְקֵלְרִיא הַמְּאִירָה.

וְרָאָה פֶּרֶס רִימוֹנִים שַׁעַר כַּה פֶּרֶק ז: 'זֶה' הוּא

וְהָיָה בְּאֵמַת הָיָה זֶה הַכֹּהֵן לְכֹל מַעֲשֵׂה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי הַמַּחְשָׁבָה טוֹבָה שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ ע"ה, הַקְּבָ"ה מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה הַבְּנִימִים, וְנִ"ש 'הַמְּאָכֶלֶת' (כב. י), שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל 'אוֹכְלֵינִי' מִתֵּן שְׁכָרָה (ב"ר נו, ג) ^{נא}: (תרל"ט ב)

וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֵל הַתַּעֲשׂ לֹ מְאוֹמָה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה וְגו' (כב, יב).

בַּפְּסוּק עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה. וּמִקְשִׁינֵי^{נב}, הֲלֹא עֲבוּדְתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם הִיְתָה בְּחֵינַת אֶהְבֵּת ה' ^{נב}, שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מְעוֹבֵד מִיָּאָה ^{נב}, וְלָמָּה יִיחַס לוֹ הַפְּתוּב **יֵרָא אֱלֹהִים.**

אָבֶ"ל הַתִּירוּץ הוּא, כִּי זֶה עֲצָמוֹ הָיָה הַנְּסִיּוֹן, כִּי וַדַּאי אֲבָרְהָם אָבִינוּ ע"ה שֶׁעָזַב אֶרְצוֹ וּמוֹלְדוֹתוֹ, וְהִשְׁלִיךְ עֲצָמוֹ לְכַבֵּשׁ הָאֵשׁ בְּעַבּוּר הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ ^{נב}, מֵה נְסִיּוֹן הוּא לְשָׁחוּט אֶת בְּנוֹ. אָבֶ"ל הַתִּירוּץ הוּא, כִּי בְּוַדַּאי הָעוֹבֵד מֵאֶהְבָּה פָּמוֹ אֲבָרְהָם, נִמְשָׁךְ לְבוֹ וּמַעֲוִי לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ, עַד שֶׁכָּל אֵיבָרָיו נִמְשָׁכִין בְּטַבְעָם לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, וְכָל רַמ"ח אֵיבָרִים שָׁבוּ, פֶּל חַיּוֹתָם, הַמְצוֹת שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, אָכֵן בְּאֵמַת לֹא הָיָה רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּבָ"ה לְשָׁחוּט אֶת יִצְחָק ^{נב}, וְלָבוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם לֹא הִרְגִישׁ דְּבִיקוֹת וְאֶהְבָּה

היה אוהב שנאמר (ישעיה מא, ח) זרע אברהם אוהבי, ואין לא שבחו במעלתו הגדולה שהוא מצד החסד, רק שבחו במדת היראה, כי ידענו כי כל מה שעשה אברהם אבינו ע"ה עשה מאהבה, ויש הבדל בין האוהב לירא כיתרון האור מן החושך.
נג. ראה לעיל הערה כה.

נד. ראה סוטה לא, א: גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה. וראה זוה"ק ואתחנן רסג, ב: והא אתמר רזא דאהבה רחימו דא סליק על כל פולחני דעלמא, בהאי אתייקר שמייה דקוב"ה יתירי מכלא ואתברך. וראה עוד שם רסז, א: ועל דא ואהבת את ה' אלקיך (דברים ו, ה), ואהבת, דבעי בר נש לאתקשרא ביה ברחימותא עלאה, דכל פולחנא דבעי בר נש למפלא לקוב"ה דיפלא ברחימו, דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקוב"ה. וראה ראשית חכמה שער האהבה פתיחה אות ב.

נה. ראה פסחים קיח, א; ב"ר לח, יג; שם לט, ג; פרקי דר"א פרק כו.

נו. ראה תענית ד, א. וראה ב"ר נו, ח: אמר רבי אחא, התחיל אברהם תמה, אין הדברים הללו אלא דברים של

דכתיב באברהם (כב, י) 'וישלח את 'דו' וגו', וזה היה תיקון כל הבריאה בעין החיים כדמסיק הכא. ויתכן מאוד, לפי מה שכתבנו במקום אחר איך בא אברהם במעשה עקידה לתקן ממש כל התיקונים שעתידין כל זרע ישראל לתקן, כיון שלפי דעתו היה לשחוט את יצחק, שהיו כלולין בו כל בני ישראל.

[וראה פנחס תרנ"ב ב: ובאמת הוא מדה במדה, מי שמוסר כל נפשו וכל מה שהיה ראוי לחיות עוד, הכל מוסר לשמו יתברך, נותנין לו משמים לתקן בשעה אחת מה שהיה מוכן לו לכל ימי חייו. וראה עוד אמור תרמ"ג ב].

נא. ז"ל המדרש: ויקח בידו את האש ואת המאכלת [לשחוט את בנו]... למה נקראת... מאכלת... כל אכילות ישראל אוכלים בעולם הזה אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת. וראה מתנות כהונה: אלא בזכות כו', שהקב"ה מצרף מחשבה טובה כאילו כבר עשויה לישחט.

נב. ראה רקאנטי ד"ה כי עתה ידעתי: כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, יש לשאול כי ידענו כי אברהם

בזו העובדה, על ידי שבאמת לא היה פן רצונו של השם יתברך^ב, ולכן היה נסיון, ולכן נאמר (כב, ד) וירא את המקום מרחוק^ג.

ולכן היתה עבודתו עתה רק בבחינת ירא אֱלֹהִים, שלא הרהר אחריו יתברך כלום. ולכן ביקש שלא ינסה אותו עוד (ב"ר נו, יא)^ד, פירוש, שלא יהיה לו רחוקות עוד, שדרכו של אברהם אבינו ע"ה בבחינת אהבה פנ"ל^ה: (תרמ"א ז)

ויאמר בי נשבעתי נאם ה' בי וען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשבת את בנך את יחידך. כי ברך אברךך ותרבה ארבה את זרעך כבוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו (כב, טו יו).

בפסוק בי נשבעתי כו' וען עשית הדבר הזה כו' ברך אברךך ארבה את זרעך כו'. קשה, פי אלה הפרכות והבטחות פכר הבטיח לו הקב"ה קודם הנסיון, ומזה השזכר^א.

ששמעתי שמרן מקאצק ז"ל הוטב בעיניו ז"ל מאמר הרבי ממאגלניצא ז"ל על פסוק וישלח אברהם את ידו, כי ידיו כפותים תחת עול מלכות שמים, ומיאנה ידו ליקח את המאכלת כיון שבצעם לא היה רצון השם יתברך שישחטהו, והוצרך להגביר כח ידיו ליקח המאכלת. וראה אוהב ישראל ליקוטים חדשים עמ' שמח ד"ה מה שהקשו.

נח. ראה לעיל הערה ט.

נט. ז"ל המדרש: ויקרא מלאך ה' שנית ויאמר בי נשבעתי (כב, טו טז), מה צורך לשבועה זו... אמר לו השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה, משל למלך שהיה נשוי למטרונה, ילדה ממנו בן ראשון וגרשה, שני וגרשה, שלישי וגרשה, וכיון שילדה ממנו בן עשירי, נתכנסו כולם ואמרו לו השבע לנו שאין אתה מגרש את אמנו מעתה, כך כיון שנתנסה אברהם אבינו נסיון עשירי, אמר לו השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה.

ס. ראה קול שמחה ד"ה במדרש ויאמר בי נשבעתי וגו', בבאיור מדרש הנ"ל: רוצה לומר, כי אין הנסיון כי אם בהסתלקות האור מהמנוסה, ובמה שעומד בנסיון הוא מוציא האור מעצמו ולבו, ואחר שעמד אברהם בעשרה נסיונות... התפלל שלא ינסהו עוד, לא שהנסיון קשה עליו, כי אם שלא יסולק האור ממנו אף רגע אחת, וזה נקרא בשם גרושה.

סא. ראה לך לך יג, טז: ושמתי את זרעך כעפר הארץ

תמה, אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע (כא, יב), חזרת ואמרת קח נא את בנך (כב, ב), ועכשיו את אמר לי אל תשלח ידך אל הנער (שם יב), אתמהא. אמר לו הקב"ה, אברהם, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה (תהלים פט, לה), כשאמרתי לך קח נא את בנך, לא אמרתי שחטתה אלא והעלהו, לשם חבה אמרתי לך... הדא הוא דכתיב (וימיא יט, ה) ולא עלתה על לבי, זה יצחק.

נז. ראה שם משמואל בראשית תרע"א ד"ה במד"ד רבנן: זקיני זצללה"ה מקאצק אמר על מה שכתוב באברהם אבינו ע"ה (כב, ב) וישלח ידו ויקח את המאכלת, כי אבריו של אברהם אבינו ע"ה היו נמשכין בעצמן לדבר מצוה, וכענין שאמרו במדרש (ויק"ר לה, א) בדוד המלך ע"ה חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט, טו), אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבתי דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וכתב באמרי יושר הפירוש אפילו בלי כוונה ובלא מחשבה, ודייק במלת 'רגלי', הכלים לבד, ולא היה שייך לשון שליחת יד בדבר מצוה באברהם אבינו ע"ה כי אבריו בעצמן היו נמשכין לזה אף בלי כוונה, אך בעקידת יצחק באמת לא היתה מצוה לשוחטו, ולכן הוצרך לשליחת יד שהכריח את ידו, עכ"ת^ק.

וראה שפתי צדיק קרח אות לט: ידים שמורים צריכים להרגיש טרם יעשו דבר נגד רצון קדשו, כעין

אֲכַן זֶה הַשָּׂכָר, שִׁיְהִיָּה לוֹ כָּל אֵלֶּה הַבְּרָכוֹת בְּזָכוֹת מַעֲשָׂיו, וּמְקוֹדָם כְּתִיב (טו, ו) וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָהּ^כ, וְאַכְרָהֶם אָבִינוּ ע"ה בִּיקָשׁ שִׁיְהִיָּה הַכֹּל עַל פִּי מַעֲשָׂיו^כ. וְאִמָּת, שְׁמָה שְׂבָא בְּזָכוֹת מַעֲשֵׂה הָאָדָם, הוּא קָיָים לְעַד^כ.

וְזֶה עֲצֻמוֹ מֵה שְׂבִיקָשׁ עַל הַבְּנִים, אֲף שֶׁהָאִמִּין בְּהַבְּטָחָתוֹ יִתְבַּרְךָ^כ, רַק שְׁזָה הִיָּה מְבוֹקָשׁ לְזָכוֹת בְּעֲצֻמוֹ לְכָל זֶה. וְזֶה שְׁנֵאמַר יַעֲן כּו', פִּירוּשׁ, בְּזָכוֹת מַעֲשֵׂיךָ יִהְיֶה לְךָ כָּל זֶה:

מהיכן היה הקב"ה נגלה עליך, וירא אליו ה' (יה, א) כו'. כי גם מקודם היו לו מראות אלקים, אבל עכשיו זכה לזה בעצמותו על ידי הסרת הערלה... ולכן אמר מבשרי אחזה, שזכה לזה באמצעות מעשיו, לכך כתיב וירא 'אליו' דייקא. והוא 'יושב' (שם), פירוש, שהיה בקביעות דבר של קיימא, על ידי שהיה בזכות מעשיו יותר ממראות הראשונים שהיו במותנה. ולכן שילם לו במעשה זו הכל לדורות, כמו שאיתא במדרש (ב"ד מה, ז) אתה סימן לבניך כו' [ז"ל המדרש: והוא יושב פתח האהל... ישב כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב, אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן], וכן יקח נא כו' והשענו כו' (יה, ז), [ראה ב"ד מה, י: אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקח נא מעט מים, חייך שאני פורע לבניך במדבר ובישוב ולעתיד לבוא... והשענו תחת העין, חייך שאני פורע לבניך כו'], על ידי שהיה בזכותו, כנ"ל. [וראה נח תרל"ז ג, הובא בגליון הנ"ל עמ' ג, וראה שם הערות ז ח].

סח. ראה לך לך טו, ב: ויאמר אברהם וגו' מה תתן לי ואנכי הולך ערידי וגו'. וראה רמב"ן שם: ויש עליך לשאול, שכבר נאמר לו לאברהם (יג, טו) כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ, ואיך יאמר עתה ואנכי הולך ערידי וגו', ולמה לא האמין בנבואה ראשונה כאשר יאמין בזאת.

וגו'. וראה שם טו, ה: ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך. וראה רמב"ן כאן: יען אשר עשית את הדבר הזה, גם מתחילה הבטיחו כי ירבה את זרעו ככוכבי השמים וכעפר הארץ, אבל עתה הוסיף לו יען אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושיירש זרעו את שער אויביו. והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו ולא יקום, והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו. **סב.** ראה רמב"ן שם: והאמין בה' ויחשבה לו צדקה... והנכון בעיני כי יאמר שהאמין בה', וחשב כי בצדקו יתן לו זרע על כל פנים, לא בצדקת אברהם ובשכרו כו'. וראה זוה"ק נשא קמח, א: מאי דכתיב ויחשבה לו צדקה, אי קוב"ה חשבה לאברהם או אברהם לקוב"ה... תא חזי ויחשבה, ויחשוב לו לא כתיב, אלא ויחשבה, אברהם ודאי חשבה לקוב"ה.

סג. [ראה שנה זו א: במדרש (ב"ד מה, ב)... ומבשרי אחזה אלקי (איוב יט, כו), אלולי שמלתי עצמי מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי. אף שגם מקודם נראה אליו השי"ת, אך ההפרש, שמקודם היה המראה בחסד עליון, כמו שכתוב (טו, ו) ויחשבה לו צדקה, ועתה זכה במעשיו להיות נגלה אליו. וראה עוד תרל"ח א, תרמ"א א. וראה הערה הבאה]. וראה גליון מאמרי שפת אמת נח הערה מ.

סד. ראה תרמ"ב א: במדרש (ב"ד מה, ב) ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה (איוב יט, כו), [אלולי שעשיתי כן

בפשטות

מצות צדקה להצילו מן הקיטרוג, עיין
שם:

וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ וְחָלָב וּבֶן הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וּגְו' (יה, ח).
השפת אמת ז"ל אמר מה שלא הביא
גם יין לשתות^ה, משום שהיה

אִינְשָׁא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָשִׁים
נֹצְבִים עָלָיו וַיִּרְא וַיִּרְץ לְקַרְאָתָם מִפֶּתַח
הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה (יה, ב).

וישתחו ארצה^ה, יש לפרש אל הקב"ה,
על שזכהו באורחים הגונים.
וכן כתוב בזוה"ק (וירא קד, א) שנזדמן לו

לההוא רשימו, כדין אסתלק מניה ואודהר ביה, בגיני כן
אקדים ליה קוב"ה במה דיזכי. ותא חזי, כד בעא קוב"ה
לאייתאה דינא על סדום, אזכי קודם לאברהם, ושדר ליה
דורנא למזכי עמהון, בגין לשזבא ללוט בר אחוה מתמן,
הדא הוא דכתיב (יש, כט) ויזכור אלהים את אברהם וישלח
את לוט מתוך ההפכה, ולא כתיב ויזכור אלהים את לוט,
דהא בזכותיה דאברהם אשתויב, ומאי ויזכור, דדכיר ליה
מאי דאזכי קודם עם אינון תלת מלאכין.

וראה לקוטים: [בזוה"ק] שהקב"ה זימן האורחים
לאברהם אבינו ע"ה, שעל ידי זה ניצל לוט, עיין שם.
וזה לכאורה צריך הבנה, כי חלק קטן מזכות אברהם
כדאי להצלת נפש לוט. ונראה, כי לא רצה הש"י להציל
את לוט ע"י זכות אברהם אבינו ע"ה, כי כל זכותו
נשאר לזרעו של יצחק ויעקב, וכן המדה, כיון שלוט
קרובו היה צריך להינצל בזכותו, אם כן יש לזמן לו
דבר מיוחד שעל ידי זה ניצל, כי בלי זה לא ירוח
הצדיק, ורק ברשע מצינו (איוב כו, יז) יכין וצדיק ילבש
(ראה ב"ק קט, א), אבל אם יהיה קרובו רשע ניצל בזכותו,
יהיה ח"ו כמו הכנה במעשיו לצורך מי שאינו צדיק, רק
נהפך הוא, שעל ידי קרובו שנצרך להנצל, זוכה הצדיק
להרויח זכות חדש, ועל ידי זה ניצל הקרוב, ונמצא
הצדיק מרויח, כנ"ל. ולכן היה המצוה באורחים, על ידי
שכל זכות לוט היה לימוד זה שלמד מאברהם אבינו
ע"ה להכניס אורחים, כמו שאיתא במדרש (ב"ר ג, ד)
ובזוה"ק (וירא קה, א). וראה נח תרמי"ב א.

ה. ראה ספורנו לקמן יש, ג; שלי"ה תורה אור אות ה.
וראה רד"ק פסוק ת.

א. כל המאמרים הם מספר שפת אמת לקוטים, חוץ
כשצוין אחרת.

ב. ראה רד"ק: וישתחו ארצה, כי נדמו לו אנשים גדולים.
וראה ספורנו. וראה פרי חדש או"ח סימן קיג סי"ח.

ג. ראה זוה"ק וירא צט, א ב בסתרי תורה. נוראה
מלבי"ם פסוק ג: ויאמר אדני, שם זה קדש (כמ"ש
הרמב"ם פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ט), שאמר כן אל
השכינה, וכן מה שכתוב וישתחו ארצה היה אל
השכינה, כי הם אחר שנתגלמו בדמות אנשים נהג עמם
כאלו הם אנשים עוברי אורח, וכשרץ לקראתם לא סר
מראות ה' מעליו... והיה מדרך השלמים הדבקים אל
ה' שגם בדברם אל אנשים ואל מלכי הארץ היה עקר
דבורם אל ה', ודברו דבור כעל שתי פנים, כמו שכתוב
(נחמיה ב, ד ה) ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך,
שהדבור שדבר למלך היה עקר כוונתו תפלה לה... וכן
אברהם השתחוה ודבר זאת אל האורחים, וכוונתו היה
בין בהשתחויה בין בדבורו אל ה' הנראה אליו, ועל כן
אמר שם קדש, כי היה כוונתו אל ה'.

ד. ז"ל זוה"ק: רבי אלעזר אמר, תא חזי כמה אנהג
קוב"ה טיבו עם כל בריין, וכל שכן לאינון דאולי באורחוי,
דאפילו בזמנא דבעי למידן עלמא, איהו גרים למאן
דרחים ליה למזכי במלה עד לא ייתי הוא דינא לעלמא,
דתנינן בשעתא דקב"ה רחים ליה לבר נש, משדר ליה
דורנא, ומאן איהו, מסכנא, בגין דיזכי ביה, וכיון דזכי ביה
איהו אמושיך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטר
ימינא, ופריש ארישיה ורשים ליה, בגין דכך ייתי דינא
לעלמא ההוא מחבלא יזדהר ביה, וזקיף עיניו וחמא

וּתְצַחֵק שְׂרָה בְּקַרְבָּהּ וּגּוֹ. וּתְכַחֵשׁ שְׂרָה
 לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי בִּי וְרָאָה וַיֹּאמֶר לֹא בִּי
 צָחַקְתָּ (יה, יב-טו).

צחוקה של שרה היה בקרבה, בעומק
 המחשבה הפנימית אשר היא
 עצמה לא ידעה אותה, ולכן קראה לא
 צחקתי, אבל השי"ת הבוחן כל חדרי לב
 ויודע גם את נצנוצי המחשבות הללו
 החולפות מתחת לסף ההכרה, כדרך
 שאמרו חכמינו (ב"ר ט, ג) מחשבה עד
 שלא נוצרה בלבו של אדם כבר היא
 גלויה לפניך, הריהו קורא לכך בשם
 הכחשה ואומר לה לשרה לא כי צחקת,
 כי היתה זו מחשבה עמוקה חבויה
 ובלתי בשלה, אשר את עצמך אינך
 יודעה עליה.¹

סבור שהם ערביים, אבל אצל יצחק
 כתוב (כו, כה) ויבא לו יין וישת.

וכן הובא בכתבי חסידים, כי בליל יו"ט
 ראשון של סוכות בשנה הראשונה
 שהתחיל השפת אמת ז"ל לנהל עדת
 ישורון, העמיד חסיד אחד להשולחן
 הטהור בקבוק "מעד" (מי דבש), ושאל
 הרה"ח ר' זאנוויל ז"ל לאותו חסיד
 מדוע לא העמיד יין, והשיב השפת אמת
 ז"ל הלא היום אושפיזא של אברהם
 אבינו ע"ה, והוא לא היה יכול ליתן יין,
 כי היה סבור שהם ערביים, אבל אצל
 יצחק כתיב ויבא לו יין וישת!² (זכותא
 דאברהם מהרה"ק רבי אברהם מפאריסוב ז"ל):
 (לקוטי יהודה)

ומוסיף: לפי דברי רבינו זצ"ל אפשר לתרץ קושיא
 אחרת, הנה אמרינן ביומא י"ט ע"ב שהכהן הגדול פורש
 ובוכה מפני שחשדוהו, מקשה השפת אמת בפירושו על
 הש"ס, מדוע הוא בוכה, הלא אמרינן במסכת מועד קטן
 י"ח ע"ב אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו, ואם לא
 עשאו הרהר בלבו לעשותו, והא חלקי עם מי שחושדין
 אותו בדבר ואין בו, ואם הכהן הגדול נחשד בדבר שאין
 בו, לא היה צריך לבכות... ולפי דברי רבינו שאדם אינו
 יכול לבדוק את מחשבותיו, אפשר לומר שהכהן הגדול
 בכה שמא יש בו מחשבה כזאת שאינו מרגיש בה, אפילו
 שהוא היה בטוח שאין בו שום שמץ של מינות, וזהו כמו
 דאיתא בזהר חדש פרשת תשא דף מ"ד ע"ב ובר נש
 לתתא אית ליה מחשבה סתימאה דלית דידע בה בר
 הקב"ה בלחודיו (והאדם למטה יש לו מחשבה סתומה
 שאין מי שידע בה רק הקב"ה בלבד).

לפי זה אפשר להוסיף ולפרש זה שכתוב (וי, יז)
 ויפול אברהם על פניו ויצחק, ומפרש רש"י בה"ל,
 תרגם אונקלוס וחדי, לשון שמחה, ושל שרה (ותצחק
 שרה (יה, יח) לשון מחוך, למדת שאברהם האמין
 ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזה שהקפיד הקב"ה
 על שרה ולא הקפיד על אברהם, עכ"ל. היינו אצל

1. ראה רש"י פסוק ד: ורחצו רגליכם, כסבור שהם
 ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם, והקפיד שלא
 להכניס עבודה זרה לביתו. וראה ב"ר לט, יז.

2. וראה שפתי צדיק תולדות אות נ: ואוכל מכל כו,
 ג, אמר **זקני מור ז"ל**, למה לא זכר גם שתיית היין
 שנתן לו, נראה שנשמר מלדבר מיין עם עכו"ם, כי
 עתה כשנכנס וראה גיהנם פתוח לפניו (רש"י שם), הכירו
 לעשו מה שהוא.

ח. ראה בנסוע הארון עמי תשיב: ותכחש שרה לאמר
 לא צחקתי כי יראה, שמעתי **מאדוני אבי ז"ל** שפירש
 הענין, על פי דאיתא במדרש (ב"ר ט, ג) שעד שלא
 נוצרה המחשבה בלבו של אדם כבר גלויה היא לפני
 הקב"ה, וגבי שרה הרי נאמר ותצחק שרה 'בקרבה',
 היינו שהצחוק היה רק 'בקרבה', ברעיון שעבר עליה,
 ובגודל יראת ה' שבה לא הרגישה בו כלל, ועל כן
 אמרה לא צחקתי, כי יראה, היינו שהירא ה' אינו
 מרגיש כלל שעבר עליו רעיון כזה, אבל הקב"ה שיוודע
 מחשבתו של אדם אמר לא כי צחקת. ושיבכ כ"ק
 אדמו"ר [האמרי אמת] שליט"א תירוץ זה ואמר שהוא
 אמת. וראה עוד בלקוטי יהודה כאן.

וראה אמרי שמאי אות פקג שהביא דבור זה,

שגם בזה שייך לַמַּעַן הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר
'בַּקְרָבָה'.

ויראה לומר, שהיה המכוון על הצלת
לוט, אף שבוודאי לא נתכוין
אברהם אבינו ע"ה על בן אחיו בפרט, רק
על הצדיקים שראוי להוציא מסדום, ועל
ידי זה ניצול לוט שיצא ממנו מלכות בית
דוד שהיו כולם צדיקים:

וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת הַכּוֹ
בַּסְּנוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצְאָה
הַפְּתָח (יט, יא).

ואת האנשים אשר פתח הבית הכו
בסנורים, ויש לדקדק דהא אנשי
העיר הסבו כל הבית, ותו קשה אם
כולם הכו, איך היה כמצחק בעיני
חתניו. ואפשר לפרש דהכו לכל מי
שנגש אל הפתח, וכשבאו אחרים לפתח
נעשו הם עורים, ולכן נלאו למצוא
הפתח, והנשארים שלא נגשו אל הפתח
לא הכו י"ב:

והוסיף רבינו עוד לזה, לפי מאמר
חכמינו, מי שרב שחקו
מתמעטת יראתו (ארחות צדיקים שער השמחה),
על ידי מידה יתירה של צחוק מתמעטת
אצל האדם יראת שמים שבו, כיון
שבשעה שהוא טרוד בצחוקו אין דעתו
פנויה ליראת שמים. וזהו שאמרה שרה
לא צחקתי - כי יראה, אם היתה לה
יראה באותה שעה, הרי ממילא לא היה
מקום לצחוק, שכן שני ניגודים הם
אלה, ואין זאת אלא שהיתה זו מחשבה
עמוקה חבויה: (מעינה של תורה)

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵפֶה תִּסְפָּה צְדִיק
עִם רָשָׁע. אוֹלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ
הָעִיר הֲאֵפֶה תִּסְפָּה וְלֹא תִשָּׂא לְמָקוֹם
לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ וְגו' (יח, כג-לב).

יש לתמוה לומר שהיה כל הבקשה בחנם.
ויראה לומר, כי וודאי יש לפרש מה
שביקש חמשים צדיקים, היה כוונתו גם
אם ראויים לצאת מהם חמשים צדיקים,

יא. וחתניו לא נגשו אל הפתח, ואולי לא ידעו שאנשים
נתעורו. וראה מלבי"ם.

יב. הערת בני רבינו זצ"ל: עיין ספר פנים יפות בפסוק
ויהי כמצחק: ויצא לוט וידבר אל חתניו וגו' ויאמר
קומו צאו מן המקום וגו' ויהי כמצחק בעיני חתניו. הא
דלא אמר ויהי כצחוק, משמע שסברו שלוט עצמו
שוחק ומצחק עליהם, דהיינו שהמלאכים אמרו לו נמי
לך פה חתן וגו' הוצא מן המקום הזה (פסוק יב), דהיינו
שהוא יוציאם בידיו מפני שהוכו בסנורים, שגם הם היו
בכלל מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח, מכל שכן
שלא ימצאו פתח שער העיר, והוא אמר להם קומו
צאו, והיה בעיניהם כאלו הוא מצחק עליהם, כיון
שאינם יכולים לילך בעצמם כיון שהוכו בסנורים.

שניהם כתוב לשון צחוק, אלא רק הקב"ה שידוע
מחשבות שהאנשים בעצמם לא מרגישים בהם, ידע
להבחין בין צחוקו של אברהם שזה היה שמחה, לבין
צחוקה של שרה, ומשום זה הקפיד הקב"ה רק על
שרה ולא על אברהם.

ט. לעיל פסוק ד: ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על
הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה. ובפשטות הם לא
הכו בסנורים, ולמה לא נגשו לשבור הדלת.

י. בפסוק יד: ויצא לוט וידבר אל חתניו וגו' ויאמר קומו
צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר ויהי כמצחק
בעיני חתניו. ור"ל דאם נאמר שבאמת כל העם הוכו
בסנורים, כולל חתניו, הרי חשו בעצמם שהוכו בסנורים,
ואיך לא האמינו ללוט עד כי היה לצחוק בעיניהם.

וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו, ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום, דכתיב וישכם אברהם בבוקר אֵל המקום אשר עמד שם].

בגמרא כל הקובע מקום לתפלתו כו'. לפי ששיבח מקודם תפלה בציבור בבית הכנסת, אמרו כאן דגם המתפלל בביתו¹⁰, כשקובע מקום מיוחד לתפלה יש שם הכנה. כמו שיש זכות הצטרפות הרבים, כן יש הצטרפות הרבה זמנים, מה שמתפלל בכל יום ויום במקום זה המיוחד חל הארת הקדושה שם¹¹. ולכן אסור לשנות המקום, כענין שבא הקב"ה בבית הכנסת ואינו מוצא עשרה דכועס (שם)¹².

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ הִנֵּה נִשְׁאֲתִי פְּנֵיךָ גַם לְדַבֵּר הִנֵּה לְבַבְתִּי הִפְכִי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. מִהָר הַמְּלֵטָה שְׁמָה וְגו' עַל כֵּן קָרָא שְׁם הָעִיר צוּעֵר (יט, כא כב).

על כן קרא כו' צוער. עיין רש"י¹³, וצריך לדחוק דקאי אמקודם¹⁴. וי"ל בפשיטות, כי קשה למה יקרא צוער, כי דרך לקרוא שם על שם החשיבות, ומה שהעיר קטן¹⁵ הוא פחיתות, ולזאת אמר הפסוק, על ידי שהצלת העיר היה על ידי שהיא קטנה, אם כן הוא עיקר קיום העיר, לכך נקרא צוער, כנ"ל¹⁶:

וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שְׁם אֶת פְּנֵי ה' (יט, כו).

[בגמרא ברכות ו, ב: כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו,

ענוה שייך בזה שקובע מקום לתפלתו, ואם יש בו טרחה שצריך לילך למקום ההוא, שייך לקרותו צדיק או חסיד, אבל ענוה לכאורה לא שייך בזה. ונראה דעיקר טעמא של קביעת המקום לפי שהמקום הוא כיון שהתפלל שם קנה המקום קדושה, ושוב כשמתפלל פעם שנית קדושת המקום מסייע לו שתקובל תפלתו. והנה מצינו בתענית דף כ"א ע"ב שאמרו לא מקומו של אדם מכבד אותו אלא הוא מכבד את מקומו, ואם כן המתגאה אומר שהוא אינו צריך שמקומו יכבד אותו, דהיינו שהמקום יסייע לו להשרות עליו קדושה ויוכל לכון בתפלתו, וכמו כן שתוכל תפלתו לעלות למעלה מרוב קדושה שבמקום, אלא אדרבא הוא מכבד מקומו, ובכל מקום שהוא יתפלל יתקדש המקום ממנו, ולא שהוא יתקדש ממקומו, וזה גאוה. אבל זה שקובע מקום, הוא מורה שצריך סיועת קדושת המקום שיגרום לו שלא יבלבל תפלתו במחשבת חוץ, ומסייע לו שתוכל תפלתו לעלות למעלה, זה מורה שהוא עניו. וכ"כ סידור לב שמוח בהקדמה, ומוסיף: ומחמת שכתת המנהג שהולכים בעת התפלה ממקום למקום, וסוברים שזה הוא חסידות, ולכן אני מביא הגמרא זו.

יט. ראה אמת ליעקב להחיות דעת שם: דכל שמזמין

יג. ז"ל רש"י: על כן קרא שם העיר צוער, על שם והיא מצער. וראה מזרחי: על שם והיא מצער, דיעל כן איהלא מצער היא קאי, ולא אדסמיק ליה. והיינו על פסוק כ: הנה נא העיר הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה נא שמה יהלא מצער הוא ותחי נפשי.

יד. ראה ספר הזכרון על רש"י הנ"ל: לפי שיעל כן אין לה ענין סמוך לה שתחזור אליו, אמר הרב שלמעלה לתחלת הענין היא חוזרת.

טו. ראה רש"י בפסוק הנ"ל: ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

טז. ראה באר בשדה על רש"י.

יז. ראה תלמידי רבינו יונה שם (ג, ב מדפי הרי"ף) ד"ה כל הקובע: כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם יהיה בעזרו, לא אמר זה במקומו של בית הכנסת, דכיון שכולה מקום תפלה היא אין להקפיד אם יושב פעמים בזוית זו ופעמים בזה, אלא רצה לומר שקובע מקום לתפלתו בביתו, שפעמים שאינו יכול לילך לבית הכנסת מתפלל בביתו ומיוחד מקום ידוע לכך, והכי משמע בירושלמי כו'.

יח. ראה צל"ח שם: הי חסיד הי עניו, ויש לדקדק מה

ותואר המלאך שיש לו, כי נביא הוא:
**וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֵת
הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלַתִּי הַיּוֹם. (כא, כו).**
כִּי המפרשים מתייגעים לפרש את
כפילות הלשונות בדבריו של
אבימלך. וכשלמד רבינו ז"ל חומש עם
בניו, פירש להם את הפסוק בפשטות,
אבימלך אמר לֹא ידעתי מי עשה את
הדבר הזה, אחר כך פנה אל פיכול שר
צבאו העומד על ידו ואמר וגם אתה לֹא
הגדת לי, מדוע לא סיפרת לי אתה את
הענין הזה, והשיב לו פיכול וגם אנכי
לֹא שמעתי בלתי היום:
(מעינה של תורה)

לכן אמר אלקי אברהם בעזרו, שהיה
יחיד, כי לא היה שם שום עובד ה'
כמותו לצרף אתו. וכמו כן כשאדם יודע
ומבין תועלת עצום בהתפללו בפני
עצמו^כ, כשקובע מקום הוא בעזרו,
כנ"ל: (שפ"א שם)

וַעֲתָה הֲשִׁיב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְגו'
(כ, ז).

יש לומר על דרך הלצה דאמרו במדרש
[פרשת ויקרא] הנביא דומה למלאך,
כמו שאמרה אשת מנוח כו'^{כא}, ולכן
היה נראה אברהם אבינו ע"ה כמלאך,
ויחשוב אבימלך כי איננה אשת איש,
ואמר הקב"ה כי היא אשת האיש,

אריכות דברים ואם תזכה תבין.
וראה שפתי צדיק ואתחנן אות לח: ונראה שזה
טעם רבותינו הק' ז"ל שהתפללו ביחידות, שכל
חשיבות תפלה בציבור מטעם כל בי עשרה שכינתא
שריא (סנהדרין לט, א), וכאשר כל אבריהם הם נקיים,
הרגישו השראת שכינה הק' תמיד, לכן מי שאינו
מרגיש לא יוכל להדמות להם... ואז יירא מי ששייב
ביום הדין שהתפלל ביחידות שראה כן מרבו, יגרום
שיעיניו אם כל מעשים טובים שנהג רבו נהג גם הוא,
אולי תתקבל טענתו, מה שאין כן איש פשוט כו'.
כא. ראה ויק"ר א, א: נקראו הנביאים מלאכים... אשתו
של מנוח מה היתה אומרת לו, הנה איש אלהים בא
אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים (שם ו, י), כסבורה
בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך.

מקום לתפלה ומתפלל שם, נתקדש אותו מקום כמו
בית הכנסת, וכיון שנתקדש שורה קדושה במקום ההוא.
וראה בית אלקים למבי"ט פרק ה.
כ. ראה ליקוטים לחודש אלול לה, א (במכתב מר"ח
אלול תרכ"ה): וענין ולעבדו [בכל לבבכם] (דברים יא, יא),
שפירשו (תענית ב, א) עבודה שבלב זו תפילה, ענינה כמו
שכתבתי, כי ענין תפלה להראות כי בלתי השי"ת אין
כלום, ולזאת מבקשים מאתו מה שצריכים. ובזה תבין
מה שאמרו חכמינו ז"ל (ליקוט תהלים רמז תשעה) אין
תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הציבור, ויש לתמוה
כי העובדים השי"ת הטובים מתפללין ביחידות. דע,
תירוץ הדבר בדרך החסידות, כי אין תפילתנו לשמוע
לנו, כי איך נוכל לבוא ולגשת אל המלך כו', אלא הכל
על הכוונה הנ"ל להראות שהכל מהשי"ת, ויש בזה